

KA CAMINA DE MER I CIA. EMPAR ROSSELLÓ

Xavier Padullés

Empar Rosselló, ara Mer, és una de les artistes més originals i irrepetibles del panorama teatral català. Per la seva força avantguardista, aquesta creadora multidisciplinària la podem situar en el bo i millor de la tradició surrealista de Catalunya.

El surrealisme al nostre país el podem trobar des de l'arquitectura voluptuosa de Gaudí fins a les performances teatrals de Santiago Rusiñol. Encara que, com a moviment, va aparèixer a casa nostra, amb Dalí, Miró, J. V. Foix i, per què no, Charlie Rivel. Aquests i altres noms ajudaren a consolidar una estètica nacional que, malgrat tot, el noucentisme no va poder anorrear. Serà amb Dau al Set que tindrem la primera generació postsurrealista i postdadaïsta, amb figures com Joan Brossa o Joan Ponç. El teatre és farà surrealista primer amb les performances de Cravan, Dalí o el grup Dau al Set i finalment donarà creacions dramaturgiques com les del mateix Brossa, via que il·luminarà artistes apareguts entre els anys seixanta i inicis dels setanta com Carles Santos o Albert Vidal, pares artístics i aquest últim també mestre de l'artista aquí citada.

Malgrat que el surrealisme avui dia està poc promocionat a casa nostra, té més bona salut del que hom es pugui pensar; per exemple, en poesia, tots ells declarats deixebles de Joan Brossa, trobem Carles Hac Mor, Ester Xargay o Enric Casasses i, en música, seguint el mestratge de Jaume Sisa i Pau Riba, tenim, per posar només un exemple, Roger Mas. Com podem observar, el surrealisme està ben viu, però els catalans molt sovint no tenen consciència d'aquesta realitat. Com va dir l'important cineasta francès d'origen català Jean Rouch: «Catalunya és el bressol del surrealisme, llàstima que els catalans no ho sàpiguen». Aquesta frase antològica, la qual s'ha de llegir com a elogi i com a escarni en la manera que ho va pronunciar a l'Institut Francès de Barcelona l'any abans de morir en accident de trànsit a l'Àfrica mentre rodava una pel·lícula, indica com, des del seu punt de vista, el surrealisme és una cosa inherent a la cultura catalana.

Mentre que certs grups de la generació de Mer, com La Fura dels Baus, han estat i són estèticament de caire internacionalista, el cas d'Empar Rosselló és ben diferent. Les seves fonts són fruit d'un laboriós treball d'investigació i de desenvolupament d'un mètode propi amb connexions a escala internacional, però no per això i, a diferència d'altres creadors, ha negat un plus de catalanitat per als seus espectacles, catalanitat entesa no des d'un punt regionalista, greu defecte aquest darrer de la nostra cultura, sinó des d'un cosmopolitisme que la porta a fer una fusió entre diverses arts vingudes d'arreu del món, però també de Catalunya, com ara l'imaginari que empra en molts dels seus espectacles: la mística de Verdager, la simbologia popular del país, etc.

Quan molt sovint la nostra escena rebutja la tradició, Mer pren aquells símbols i elements que ens són més sentits per fer-los dialogar amb d'altres de contrades llunyanes. Un exemple: al Festival Internacional de Teatre de Marràqueix va presentar, aquest estiu passat i amb gran èxit,

una acció teatral on feia dialogar la mística de Verdaguer amb el misticisme de la cultura àrab, i totes dues s'acabaven compenetrant en perfecta harmonia cosmològica. Va ser tot un exemple d'escena intercultural, entesa des del mutu respecte entre civilitzacions: l'europea i l'àrab. I és que l'art d'Empar Rosselló parteix del local per arribar a l'universal.

La tècnica de Mer —Empar Rosselló— es fonamenta en un mètode propi que porta el nom de «Sistema Mer». Aquest sistema és el compendi de molts anys de treball laboriós en què ha aconseguit amalgamar teatre amb performance, dansa contemporània i cant amb poesia. És important el seu vincle amb membres del grup Fluxus, com Philip Corner, Alison Knowles i d'altres amb els quals actualment està col·laborant a Nova York, com Charlie Morrow, músic contemporani. És tot un patrimoni escènic ple de sorpreses, on un dels objectius essencials és, a partir d'aquest sistema —impartit per mig món—, fer participants en el procés creatiu, quan sigui de requeriment, persones poc o gens vinculades a les arts escèniques.

Un dels trets distintius de l'obra de Mer, i en aquest article ja n'hem indicat uns quants, és el fet que no solament fa creacions per als escenaris convencionals, sinó que també n'acaba realitzant per a museus, vaixells —com el pailebot del Museu Marítim de Barcelona per a un Festival Grec— o altres espais més insospitats com el loft que té al Raval. Aquest local, que porta el nom d'Espai Mer, és un dels centres del quart circuit de teatre més interessants de Barcelona. Allà, entre altres llocs —com per exemple en el Festival EntreCultures de Tortosa—, va oferir, fa un parell de temporades, un dels seus espectacles més originals: *Con la muerte en los tacones*, que volia demostrar, fruit de la seva experiència novaiorquesa, que en un loft és possible fer teatre o dansa, transgredint la quotidianitat, en ampliar i en donar una nova dimensió creativa a un apartament. És dins d'aquesta tipologia d'espectacles, de cercar nous usos a l'espai i de conjuntar diversos llenguatges, però ara en una aposta molt més espectacular, que hem de situar la creació que va realitzar al Museu Marítim de les Drassanes a Barcelona, el 5 de desembre de 2006, i que portava per nom *Ka Camina*.

Aquest macroprojecte va ser fruit de l'ocupació dels 1700 m² de les majestuosos voltes gòtiques de la magna sala Marquès de Comillas del citat Museu. En aquest espectacle van participar, sota la direcció de Mer, els següents museus: la Casa Museu Verdaguer de Folgueroles; el Museu de la Farmàcia Tomàs Balvey de Cardedeu; el Museu Comarcal de Manresa; el Museu del Vi de Vilafranca del Penedès; el Museu de les mines de Cercs, i altres entitats de teatre emergent de Barcelona com l'Aiet i Riereta Teatre. La participació d'aquests centres es va produir arran d'un projecte pilot de la Diputació de Barcelona de fer activitats teatrals, fora de l'ús corrent, per dinamitzar els museus municipals i cercar una major comunicació entre aquestes institucions i els seus vilatans. La síntesi de les diverses escenes presentades, com a culminació de tot aquest procés, es va produir a la sala del Museu Marítim.

L'espectacle, on els espectadors s'havien de desplaçar en l'espai, començava amb una dansa i un ritual executat per Mer; bella era la imatge poèticament surrealista d'una dona amb vestit de noces circulant a la galeria principal de la sala amb un patinet i casc de motorista, al so del preludi de *La Traviata* de Verdi. Acte seguit, es donava pas a un breu de l'acció teatral realitzada a Folgueroles, a la Casa Museu de Jacint Verdaguer: tres veus —la d'un d'infant, la d'un adolescent i la d'un jove— van recitar ensem poemes del poeta citat. Després, la mística verdagueriana, acompanyada d'una dansa minimalista, va donar pas a un soliloqui de Penteu sobre Dionís, de *Les*

bacants d'Eurípides, a càrrec de La Riereta Teatre. La mitologia clàssica va cedir el seu moment a diverses escenes que recreaven algunes de les accions que s'havien realitzat en altres museus. Destaquem el recital de poesia fonètica dadaïsta i els cants tellúrics que va oferir Mer o les aportacions de la Casa de Aragón de Barcelona, cantant i ballant diverses jotes, a més del grup jove de l'AIET, que va fer una performance reflexiva a l'entorn del pas del temps i el desgast de les relacions humanes en un context ritualitzat a cura d'Alaia Berhonde i Oriol Puig, sota direcció de Linda Fernández. Altres artistes destacats van ser Yves Cocu i Robert Dokpononou, ballari de Benín, el qual va aportar la brillantor de les danses africanes, o Quim Solé, que va acompanyar amb la seva guitarra espanyola diversos capítols de l'espectacle. Un moment especial es va produir amb l'homenatge a Elena Jordi, filla de Cercs i intrèpida actriu d'inicis del segle xx. Va ser una escena molt sentida, gràcies a un recital que la glossava, acompanyada d'una dansa de music-hall realitzada per Mer i la poètica modernista de la guitarra de Quim Solé, habitual de la citada artista.

L'exorcisme, Grup de Teatre AIET.
(Vincenzo Rigogliuso)

És difícil, en una simple crítica, poder reflectir en la seva justa mesura l'esperit i el gran interès que va suscitar aquest espectacle per part d'un nombrós públic, entre ells autoritats del món de la cultura i la política. En tot cas, va ser un macromuntatge amb vuit pantalles gegants de vídeo i la participació de 50 persones, algunes vinculades a grups escènics amateurs del seu poble, tot i que la gran majoria s'estrenaven com a actrius i actors i només uns pocs eren professionals. L'execució i el resultat final van ser del tot professionals.

En tot cas, la mística poètica de Mer va saber crear una atmosfera especial, com de placidesa zen. La mínima il·luminació, entre tènue i càlida, va generar aquesta sensació especial en un espai no sempre procliu per a aquests afers. De l'única cosa que ens podem plànyer és que no s'oferissin més sessions. Sembla ser que Mer continua treballant en aquesta línia de creacions amb altres espectacles de característiques similars.

Per les raons aquí relatades, la proposta de Mer és diferent de la resta de creadors del país, com, per exemple, per la teoria de l'apropiació que utilitza, on el que aconsegueix és trencar les rutines dels espais, per trobar nous usos i noves expressions. Aquesta transgressió, la de treure del seu ús habitual un espai, la fa ser plenament surrealista, però d'un postsurrealisme antropològic que ja ha superat l'avantguardisme historicista, ja que integra altres llenguatges i fa de la interculturalitat un valor afegit. La seva apropiació, sempre ben entesa, s'efectua tant en l'espai com en les diverses expressions artístiques que utilitza i que assoleix amalgamar de manera magistral, com només Albert Vidal ho sap fer a Catalunya. Esperem que pròximament pugui ocupar grans sales de teatre; això ajudaria a reviscolar i a carregar de nova energia espais que no sempre saben transgredir les seves pròpies normes, sovint excessivament rutinàries.

A més del concepte de l'apropiació, uns altres valors són els de la participació i la interculturalitat. A partir del seu mètode de treball, tothom pot ser artista en la seva justa mesura, ja que es pot sentir protagonista en un context professional. Aquest element aproxima la cultura i l'art al ciutadà, des d'una categoria estètica de primer nivell. En una època com l'actual, on s'ha produït un excessiu distanciament entre art i ciutadà, Mer ens proposa una mirada regeneradora on avantguarda, experimentació i cultura popular es conjuminen per donar-nos una visió universalista, mística, també crítica i sobretot poètica del món en què vivim. Mer ens reeduca des de la profunditat estètica per demostrar-nos que l'art no solament embelleix les nostres vides, sinó que les millora en una societat cada cop més decadent, d'aquí els seus regeneradors cants xamànics.

Quan, des del punt de vista teatral, a casa nostra encara no sabem com fer front a una escena intercultural, Empar Rosselló ha trobat la seva fórmula. La seva Aliança de les Civilitzacions la va demostrar ubicant el místic Verdaguer entre cants de la religió islàmica. Va ser la trobada harmoniosa entre el pagès místic català i la sensualitat de la cultura àrab. Esperem poder veure a Barcelona l'espectacle que a Marràqueix i també a Fes va dirigir i interpretar.

Interculturalitat, apropiacionisme, postsurrealisme antropològic, mística poètica podrien ser algunes de les denominacions que podríem donar a Mer; en tot cas, que cada espectador faci la seva lectura personal, perquè aquesta és una de les virtuts dels seus polisèmics muntatges, que estan sempre oberts en el seu discurs vers l'altre. En uns moments on l'alteritat s'ha convertit en un perill per al neoliberalisme, Mer ens fa reflexionar que altres paisatges culturals i humans són possibles, només és qüestió d'entendre'ls per apropiar-nos-els i fer-los nostres.